

Türkiye’de Üniversitelerin Temel Sorunları

Rıfat Okçabol

Prof. Dr.

*Boğaziçi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
okcabolr@boun.edu.tr*

Özet: 12 Eylül 1980 darbesinin siyasal-ekonomik politikaları doğrultusunda yapılandırılmış olan yükseköğretim sistemimiz birçok sorunla karşı karşıyadır. Kurumsal yapıları ve işleyişleri 24 Ocak 1980 kararları ile 12 Eylül 1980 darbesinin ışığında belirlenen üniversitelerimiz günümüzde anti-demokratik, piyasacı ve gerici bir yapıdadır. Türkiye’de üniversitelerin temel sorunlarını çözümlenmeyi amaçlayan bu çalışmada; sorunların birincil kaynağı olarak yasal ve yapısal sorunlar; ikincil kaynağı olarak siyasal ve ekonomik politikalar incelenmiştir. Üçüncül sorunlar başlığı altında yöneticilerin tutumu, iktidara bağlı olmaları, antidemokratiklik ve yasalara uymama şeklinde irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Üniversitelerin Piyasalaşması, Üniversitelerin Gericileşmesi, Özerk Olamama

Main Problems of the Universities in Turkey

Abstract: Higher education system in Turkey which has been structured by political and economic policies of the military coup in 12th of September, 1980 faces many problems. The universities whose organizational structure and operation have been defined in the light of January 24 Decisions and the military coup in 12th September in 1980 have anti-democratic, market oriented and reactionist structure at the present time. The purpose of this study is to analyze the main problems associated with the universities in Turkey. To that end, legal and structural problems considered the primary concern and political and economic problems regarded as the secondary concern are investigated. Attitudes of executives, their closeness to the government, anti-democratic practices and not obeying the law have been criticized under the heading of tertiary problems.

Keywords: University, Marketization of the Universities, Reactionism of the Universities, Non-autonomy

Giriş

“Balık baştan kokar” söyleminin, balık için geçerli olduğu kadar, Türkiye siyasal sistemi için de, eğitim sistemi için de geçerli olduğu görülmektedir. Eğitim alanında, üniversite öncesi eğitiminden sorumlu olan Milli Eğitim

Bakanlığı (MEB) ile üniversitenin başı olan Yükseköğretim Kurulu (YÖK) baştan kokmuş kurumlara dönüşmüştür. YÖK koktuktan sonra, üniversitelerin sorunlarla boğuşması da, kokuşması da doğal olmaktadır. Üniversitelerin sorunları, siyasal-ekonomik politikalarda, sistemin yasal yapısından, yükseköğretim kurumları yöneticilerinin tutum ve davranışları ile akademisyenlerin tutum ve davranışlarından kaynaklanmaktadır. Bir başka sorun ise, yükseköğretimin yeniden yapılandırılması arayışlarından kaynaklanmaktadır.

Birincil Sorun Kaynağı: Yasal Yapı

Yükseköğretim sisteminin yasal yapısı, 12 Eylül 1980 darbesinin siyasal-ekonomik politikaları doğrultusunda yapılandırılmıştır. Bu yapı, temelde 1982 Anayasası'nın 130 ve 131. maddeleri ile 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile belirlenmiştir. Bu yasaların niteliği yükseköğretim sistemindeki sorunların kaynağı durumundadır.

Yasal Yapı

Anayasaya göre, Anayasa'nın 131. maddesine göre, yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek ve denetlemek amacıyla Yükseköğretim Kurulu (YÖK) oluşturulmuştur. Anayasası'nın 130. maddesine göre de, üniversiteler devlet tarafından kanunla kurulmaktadır. Kazanç amacına yönelik olmamak koşulu ile vakıflar da üniversite açabilmektedir. Rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise YÖK tarafından seçilip atanmaktadır. Üniversitelerin hazırladığı bütçeler, YÖK'ün inceleyip onayından sonra MEB'e sunulmakta ve genel ve katma bütçelerin bağlı oldukları esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulup denetlenmektedir. Yine aynı maddeye göre üniversiteler, kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahiptir. Üniversite ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler.

2547'ye göre, 2547 sayılı yasaya göre, sistemin birincil amacı, öğrencilerini:

1. Atatürk inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı,
2. Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan,
3. Toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan, aile, ülke ve millet sevgisi ile dolu,
4. Türkiye Cumhuriyeti Devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren,
5. Hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı,

6. Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş,
7. İlgi ve yetenekleri yönünde yurt kalkınmasına ve ihtiyaçlarına cevap verecek, aynı zamanda kendi geçim ve mutluluğunu sağlayacak bir mesleğin bilgi, beceri, davranış ve genel kültürüne sahip, vatandaşlar olarak yetiştirmektir,

2547 sayılı yasanın 5. maddesine göre sistemin amaçlarını gerçekleştirirken, uyması gereken ana ilkelerin başında, öğrencilere, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı hizmet bilincinin kazandırılmasının sağlanması gelmektedir. Bir başka ilke, eğitim - öğretim plan ve programlarının, bilimsel ve teknolojik esaslara, ülke ve yöre ihtiyaçlarına göre kısa ve uzun vadeli olarak hazırlanıp sürekli olarak geliştirilmesidir. Yükseköğretimde imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemlerin alınmasıdır. Yükseköğretim kurumlarında, Atatürk ilkeleri ve inkılâp tarihi, Türk dili ve yabancı dil zorunlu derslerdir.

YÖK, 2547 sayılı yasaya göre YÖK, Cumhurbaşkanı'nca tercihen rektörlük yapmış kişiler arasından seçilen yedi, Bakanlar Kurulu'nca seçilen yedi, kurul üyesi olmayan profesörlerden Üniversitelerarası Kurul tarafından seçilen yedi üye olmak üzere toplam 21 üyeden oluşmaktadır. Cumhurbaşkanı, kurul üyeleri arasından bir kişiyi, dört yıl için, başkan olarak seçip atamaktadır.

YÖK belli başlı görevleri şunlardır: 2547 sayılı yasada belirtilen amaçlar, hedefler ve ilkeler doğrultusunda yükseköğretim kurumları kurup çalıştırmak, bunlar arasında eşgüdümü sağlamak ve denetlemek, bunlara öğretim elemanı yetiştirmek, kalkınma planları doğrultusunda yükseköğretimi planlamak, bölüm açmak, kapamak dahil olmak üzere yükseköğretimle ilgili her şeyden sorumludur. YÖK, Yükseköğretim Denetleme Kurulu (YÖDK) için beş üye ile Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay tarafından gösterilen üçer üyeden birer üye seçer (m. 8) ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'nin çalışma koşullarını belirler (m.10). YÖK, üniversitelerin seçimle sıraladığı altı rektör adayını üçe indirerek listeyi dört yıllığına rektör ataması için Cumhurbaşkanı'na sunar (m.13). Rektörlerin önereceği üç aday arasından fakültelere üç yıl için dekan seçer (m. 16). Bilim dallarına göre öğretim elemanı gereksinimi esaslarını belirler (m. 41). Eğitim-öğretim konularını düzenler (m. 43). Öğretim elemanları memur ve diğer personelin disiplin işlemlerini, disiplin amirlerinin yetkilerini, devlet memurlarına uygulanan usul ve esaslara göre düzenler (m. 53). Yasada belirtilen konuları yönetmeliklerle düzenler (m. 65). Vakıf üniversitelerine atanacak rektör hakkında görüş belirtir (ek m. 5).

YÖK Başkanı, YÖK üyeleri arasından bir üyeyi, iki yıllığına başkan vekili olarak seçer (m. 6). YÖDK üyeleri arasından bu kurulun başkanını seçer (m. 86). YÖK üyeleri ile rektörlerin disiplin amiri (m. 53) olup rektörlere izin verir (m. 64).

YÖDK, Yükseköğretim kurumlarını YÖK adına denetleyecek ve sonuçları YÖK Başkanı'na iletecek bir kuruldur.

ÖSYM, Yükseköğretim kurumlarına girecek öğrencilerle ilgili işleri YÖK'ün belirlediği doğrultuda yürütecek olan YÖK'e bağlı bir kuruluştur (m. 8,10). Bu merkez, yükseköğretim kurumlarına öğrenci alınması amacıyla sınavları hazırlayan, yapan ve değerlendiren, öğrenci adaylarının yükseköğretim kurumlarına yerleştirilmesini sağlayan ve bu faaliyetlerle ilgili araştırmaları ve diğer hizmetleri yürüten bir kuruluştur (m.10).

Üniversitelerarası Kurul (ÜAK), Bu kurul, rektörlerle, Genelkurmay Başkanlığı'nın silahlı kuvvetlere bağlı akademilerden ve üniversite senatolarının da kendi üniversitelerinden 4 yıl için seçecekleri birer profesörden oluşmaktadır. Akademik bir organ olan bu kurul, üniversitelere ve YÖK'e ilgili konularda önerilerde bulunur, ilgili yönetmelikleri hazırlar ya da görüş belirtir, doçentliğe yükseltme esaslarını belirler ve doçentlik sınavlarını açar (m. 14).

Yapısal Sorunlar

27 Mayıs Anayasasına göre üniversiteler sadece devlet tarafından kurulabilirken, 1982 Anayasası kâr amacı gütmeyen vakıflara da üniversite açma hakkı vermiştir. 27 Mayıs Anayasasına göre üniversiteler, kendilerinin seçtikleri öğretim üyeleri tarafından yürütülmektedir. 1982 Anayasasına göre üniversiteler, ağırlığı hükümetin ve Cumhurbaşkanının seçtiği üyelerden oluşan YÖK aracılığıyla yönetilmektedir. YÖK rektör atamalarında belirleyici rol oynarken dekanları da atamaktadır. Dolayısıyla YÖK'ün denetiminde olan üniversitelerin özerk olma olasılığı yoktur.

Bu yasal yapı katı, anti-demokratik, piyasacı ve kendi içinde çelişkili bir yapıdır. Anayasaya göre devlet üniversiteleri rektörlerini, cumhurbaşkanının (ataması neyse de) seçmesi, demokratiklikle ve üniversite anlayışıyla bağdaşır bir durum değildir. Anayasaya göre vakıfların üniversite açabilmesi durumu, 2547 sayılı yasadaki "yükseköğretimde imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemlerin alınması" ilkesiyle örtüşmemektedir. Çünkü vakıf üniversitesi, parası olana getirilmiş bir ayrıcalıktır. Devlet üniversitelerinde yüzlerce akademisyenin oy verdiği aday rektör olamazken, vakıf üniversitesinde 10-15 kişilik mütevelli heyetinin seçtiği kişinin rektör olması ve devlet üniversitesi rektörleriyle aynı haklara sahip olması anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir durum değildir.

Anayasa ve 2547 sayılı yasa YÖK'e önemli görev ve sorumluluklar yüklemekteyse de, YÖK, bu sorumlulukların üstesinden gelecek bir biçimde yapılandırılmamıştır. YÖK'te ne üyelere danışmanlık yapacak ne de onlara gerekli verileri sağlayacak bir alt yapı vardır. Siyasal tercihlerle atanan YÖK üyeleri, üye olduklarında birden o güne kadar hiç ilgilenmedikleri konuların uzmanı kesilmektedirler. YÖK'ün bu yasal yapısıyla ve iktidara bağımlı tutumuyla, yükseköğretimi laik, bilimsel, ulusal ve evrensel kaygılarla

yönetmesi olanaksızdır. Örneğin, yükseköğretimin en önemli işlerinden biri öğretmen yetiştirmektir. Ancak YÖK'te bu görev, çoğunlukla eğitim bilimci bile olmayan bir üyeye verilmektedir. YÖK, bakanlık bürokratlarıyla çoğu eğitim bilimci olmayan dekanlardan oluşan Bir Türk Öğretmen Yetiştirme Komitesi oluşturmuşsa da, bu komiteden de pek yararlanmamaktadır. Yararlanmaya kalktığına da, bu komitenin çoğunluğu kendi atadığı üyeler olduğu için, komite genellikle YÖK'ün beklentilerine uygun davranmaktadır. YÖK, üniversitelerdeki uygulamalar hakkında sağlıklı ve geçerli veriler toplayacak bir yapıda da değildir. Bu nedenle YÖK'ün aldığı kararlar genelde gerçek sorun ve gereksinimlere dayanmayan kararlar olmakta ve sistemde yeni sorunların yaratılmasına yol açmaktadır.

Yükseköğretimin A'dan Z'ye kadar her şeyiyle ilgilenen YÖK, siyasal erke yakın olacak bir organ olarak yapılandırılmıştır. YÖK, yükseköğretim konusunda uzmanlaşmamış bir kurul olduğundan, yetkili ya da etkili birilerinin önerilerini kolaylıkla uygulamaya koyabilmektedir. Örneğin Dünya Bankası (DB) kredisiyle 1994 yılında Hizmetöncesi Öğretmen Yetiştirme projesi başlatılmıştır. Bu projede, 1997 yılında DB uzmanlarının önerisiyle, 1986 yılında Amerika'ya önerilen bir model benzer bir model üretilmiştir. Bu model, yeni öğretmen yetiştirme sistemi olarak YÖK kararıyla yürürlüğe girmiştir. Aynı yıl Gürüz, din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) dersi öğretmenlerinin eğitim fakültelerinin felsefe-tarih bölümlerinde değil de, ilahiyat fakültelerinde yetiştirilmesi uygulamasını getirmiştir. Ayrıca ilahiyatta yetişen bu öğretmenlere, ilahiyattan alacakları derslere göre ilköğretimde Türkçe ya da sosyal bilgiler dersine girmeleri hakkını da vermiştir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre öğretmenlerin, alan bilgisi, öğretmenlik formasyonu ve genel kültür edinecek programlarda yetiştirilmesi gerekmektedir. Oysa YÖK, öğretmen adaylarına Atatürk İnkılâpları ve İlkeleri Tarihi ile bilgisayar ve eğitim teknolojisi derslerinden başka genel kültür kazandıracak ders okutturmamaktadır. YÖK, hukuk alanında okutulan dersler de, felsefe alanında okutulan dersleri de bir çırpıda değiştirilebilmiştir.

Anayasa Cumhurbaşkanına kamu üniversitelerine rektör seçme ve atama yetkisini vermiştir. Bu konuların anayasal konular olması, ilgili maddelerin yasa değişiklikleriyle düzeltilebilmesini de zorlaştırmaktadır. Ayrıca yükseköğretim, YÖK, YÖDK, ÖSYM ve ÜAK gibi yükseköğretim üst kurullarıyla birlikte, bilimsel ve özerk üniversite yaratacak şekilde yapılandırılmamıştır. Bu yasal yapı, pek çok açıdan yükseköğretimin en temel sorunu niteliğindedir. Bu nedenle var olan yasal yapı değiştirilmeden sistemin sorunlarının çözülmesi kolay değildir.

YÖK, kuruluşundan bu yana yükseköğretimi iktidarların beklentisi doğrultusunda yönetmeyi yeğlemiştir. YÖK 2007'den sonra, cumhurbaşkanının tarafsız olmayıp bir AKP'li gibi davranması nedeniyle, tam anlamıyla AKP'nin bir yan kuruluşu haline gelmiştir. YÖK, kısa ve geçici dönemler hariç neredeyse hiçbir zaman yükseköğretimi bilimsel, özerk ve toplumsal sorunlara çözüm arayan ve üreten kurumlara dönüştürmek için belirgin bir çaba harcamamıştır.

Yasal yapıyla ilgili sorunlardan biri de, yabancı öğrencilerin de okuduğu yükseköğretimde, "Atatürk inkılâpları ve ilkeleri doğrultusunda Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan" öğrenci yetiştirilmesi gibi amaçların yer almasıdır. Üniversite ulusal olduğu kadar evrensel değerlere de evrensel gereksinimlere de ağırlık vermesi gereken bir üst düzey eğitim kurumudur. Yükseköğretimdeki amaçların da evrensel değerlerle uyumlu olması beklenmekte ve gerekmektedir.

İkincil Sorun Kaynağı: Siyasal/Ekonomik Politikalar

Türkiye'nin siyasal-ekonomik yapısı, 24 Ocak 1980 tarihli anamalcı iktisadi kararlarla, bu kararları yaşama geçirmek için yapılan 12 Eylül 1980 darbesiyle ve darbe ürünü olan 1982 Anayasası ile belirlenmiştir. Belirlenen bu siyasal yapı, anti-demokratik, piyasacı ve gerici bir yapıdır. Piyasacılık kısaca, genelde küresel sömürgeci beklentileri doğrultusunda devletin kamusal hizmetlerden elini çekmesi ve bu hizmetlerin piyasa koşullarına göre sunulmasıdır. Emeğin ve halkın sömürülmesi ve bedelini ödeyebileceklerin daha nitelikli hizmet almasıdır; yoksulun yoksul kalmasıdır. Gericilik de, genelde piyasacı uygulamaları kolayca sürdürebilmek için toplumun dinle- inançla, geçmişle meşgul edilip olup biteni sorgulamasını, irdelemesini, araştırmasını ve karşı çıkmasını engellemek içindir. 12 Eylül 1980'den bu yana ülkeyi yöneten iktidarlar da, meclise girebilen siyasal partiler de genelde bu anlayışta dırlar. Laik görüntüsü veren sözde muhalif siyasal partiler bile, piyasacılığa karşı çıkacaklarına kendilerinin daha iyi piyasacı olacağı üzerine muhalefet yapmaktadırlar.

İktidarlar, meclisten çıkardıkları yasalarla da, günlük uygulamalarıyla da, piyasacı ve gericidir. Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT)'nin özelleştirilmesi ile sağlık ve eğitim hizmetlerinin özelleşmesi piyasalaşma örnekleridir. 4+4+4 yasası, giysi yönetmeliği, dersane yasası gibi yasalar da hem eğitimde piyasalaşmanın hem de gericileşmenin örnekleridir. Siyasal sistemin piyasacı ve gerici dayanaklarının ya da araçlarının başında meclis çoğunluğu yanında, üniversite öncesi eğitim sistemi, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), bilimsel kurumlar ve siyasal kurullar ile Bologna Süreci gelmektedir.

Üniversite Öncesi Eğitim Sistemi, Türkiye Cumhuriyeti, Anayasa'sına göre laik, demokratik ve sosyal hukuk devletidir. Yasalarda eğitim sisteminin amacının laik ve bilimsel eğitim olduğu vurgulanmaktadır. Ancak 12 Eylül darbesi sonrasında eğitim sistemi Türk-İslam sentezi anlayışında yapılandırılmıştır. AKP iktidarının 2011 tarihinden sonra sistemde gerçekleştirdiği dönüşümlerle sistemin yeni yapısı parasalcı-İslam anlayışına sokulmuştur. 652 sayılı KHK ile sistem rekabetçi, 4+4+4 yasası ile de gerici öğrenci yetiştirecektir. AKP'nin 2011 dönüşümlerinden öncesinde bile ortaöğretimden üniversiteye gelen öğrenciler içinde Cumhuriyet anlayışına ve devrimlerine karşı olup Osmanlı hayranı olan, evrim kuramına düşman ve cinlere-perilere inanan öğrencilerin oranı önemli boyutlara ulaşmıştı. AKP'nin

gerici eğitim politikaları sonucu, üniversiteye gelecek tüm öğrencilerin bu yönde yetiştirileceği bellidir. Daha şimdiden, laikliğin ne olduğunu ve laik olmayan ülkelerdeki durum hakkında saatlerce konuşsanız da, sonunda laik değilim diyen öğrenciler artmaktadır. Bu anlayıştaki öğrenciler, öğretmen yetiştiren alanlarda daha da yoğundur. Siyasal sistem bu anlayıştaki öğrencileri yetiştirirken, üniversitelerin laik ve bilimsel eğitim vermeleri, eğitim sisteminin yasal amaçlarına ters yönde yetiştirilmiş öğrencilere laik ve bilimsel anlayış kazandırmaları kolay değildir.

Beş Yıllık Kalkınma Planları, DPT, beş yıllık kalkınma planlarını hazırlamak amacıyla 1960 yılında kurulmuştur. 1980'lere kadar hazırlanan planlarda kamusal anlayış hakim olmuştur. Örneğin dördüncü kalkınma planında eğitimin hızla bir meta haline gelmesi eleştirilmiş, sanayici çocuğunun yükseköğretim sınavlarına girme şansı, çiftçi çocuğuna göre 34 kat çoğaldığı belirtilerek, hedefin tüm yurttaşlara fırsat ve olanak eşitliği sağlamak ve kalkınmanın beklentilerini gerçekleştirecek insan gücünü yetiştirmek olduğu belirtilmiştir (DPT, 1979). Ancak 1980'den sonra hazırlanan planlarda giderek 4. Plandaki anlayıştan uzaklaşıp piyasacı anlayışlar öne çıkmaya başlamıştır.

Örneğin Anavatan Partisi (ANAP) tarafından hazırlanan altıncı beş yıllık kalkınma planında, "Üniversite-sanayi işbirliğini tesis edecek hukuki, ekonomik ve yapısal düzenlemeler geliştirilecektir. Üniversiteler bünyesinde müteşebbislik becerisini artırmak üzere uygulamalı eğitim programları düzenlenecektir. Doktora ve master tez konularının öncelikle sanayinin ihtiyaçlarına yönelik olarak hazırlanması özendirilecektir" (DPT, 1989: 293-296) denmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tarafından hazırlanan 9. plana göre de, "Yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecek; öğrenci katkı paylarının ... yükseköğretimin finansmanındaki payının artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır" (DPT, 2006: 87). 10. Plan yaşamboyu öğrenme konusuna bile piyasacı bir anlayışla yaklaşmakta ve "Türkiye'nin kalkınması için en önemli unsurlardan birisi olduğunu vurgulamakta ve 'eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki uyum; hayat boyu öğrenme perspektifinden hareketle iş yaşamının gerektirdiği beceri ve yetkinliklerin kazandırılması, girişimcilik kültürünün benimsenmesi, mesleki ve teknik eğitimde okul-işletme ilişkisinin orta ve uzun vadeli sektör projeksiyonlarını dikkate alacak biçimde güçlendirilmesi yoluyla'" artırılacağını belirtmektedir.

10. planda, "Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına duyarlı, paydaşlarıyla etkileşim içerisinde olan, ürettiği bilgiyi ürüne, teknolojiye ve hizmete dönüştüren, akademik, idari ve mali açıdan özerk üniversite modeli çerçevesinde küresel ölçekte rekabetçi bir yükseköğretim sistemine ulaşılması hedeflenmektedir" (DPT, 2013). Bu plana göre:

- Ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki ve teknik eğitimde, program bütünlüğü temin edilecek ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde uygulamalı eğitime ağırlık verilecektir.
- Yükseköğretim sistemi, hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı rekabetçi bir yapıya dönüştürülecektir.
- Yükseköğretim Kurulu, standart belirleme, planlama ve koordinasyondan sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.
- Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemi oluşturulacaktır.
- Yükseköğretim kurumlarının sanayi ile işbirliği içerisinde teknoloji üretimine önem veren, çıktı odaklı bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecek ve girişimci faaliyetler ile gelir kaynakları çeşitlendirilecektir.
- Yükseköğretim kurumları çeşitlendirilecek ve yükseköğretim sistemi uluslararası öğrenciler ve öğretim üyeleri için çekim merkezi haline getirilecektir.

Görüldüğü gibi, 10'ncu planın temel hedefi, üniversitelerin piyasalaşmasıdır.

Bilimsel Kurumlar, İşlevleri gereği yükseköğretimle ilişkili olabilen kurumların başında 1963 yılında kurulan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ile 1993 yılında oluşturulan Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) gelmektedir. 2011 yılında çıkarılan 651 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile TÜBİTAK ve TÜBA yeniden yapılandırılarak AKP'nin bir yan organı haline getirilmişlerdir. Son yıllarda evrim kuramını terk eden TÜBİTAK piyasalaşıp gericileşme sürecine girmiştir. TÜBA'ya da ilahiyatçı üye atanmasına başlanmıştır.

Siyasal Üst Kurullar, Başbakan'ın başkanlığında iki Devlet Bakanı ile Maliye, Bayındırlık ve İskan, Ulaştırma, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanları ve DPT Müsteşarından oluşan Yüksek Planlama Kurumu ile 1983 yılında oluşturulan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)¹ da, yükseköğretim politikalarında etkili olan siyasal kurullardır. Bu siyasal üst kurullar birebir iktidar üyelerinden oluştuğundan aldığı kararlarla genelde yükseköğretimin piyasalaşması ve de hatta gericileşmesine yön vermektedirler.

¹ Bu kurulun üyeleri şunlardır: Başbakan; ilgili Devlet, Milli Savunma, Maliye, Milli Eğitim, Sağlık, Orman, Tarım ve Köy işleri, Sanayi ve Ticaret (şimdiki adı, Bilim Sanayi ve Teknoloji), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanları; YÖK Başkanı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarları, TÜBİTAK Başkanı ile bir yardımcısı, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Başkanı, TRT Genel Müdürü, TOBB Başkanı ve YÖK'ün belirlediği bir üniversitenin seçeceği bir üye.

Bologna Süreci, Avrupa Birliği (AB)'ne tam üye olma düşündeki iktidarlar, bu amaçla AB'nin her isteğine körü körüne uymaktadırlar. AB ilişkisi ve beklentisi nedeniyle Türkiye'nin yükseköğretimle ilişkili olarak altına girdiği yükümlülüklerden biri, bir AB projesi olan Bologna Süreci (BS)'dir. BS, dünyanın en mükemmel kültürüne sahip olduğunu düşünen AB'nin, dünyanın en güçlü ekonomisine de sahip olma hedefine yöneliktir. BS, Avrupa Yükseköğretim Alanı ile Avrupa Araştırma Alanı oluşturarak bu hedefe ulaşma doğrultusunda işleyen bir süreçtir (Okçabol, 2011).

YÖK, kendisini iktidarın beklentileri yanında BS'nin beklentilerini de gerçekleştirmeye adanmış gibidir (YÖK, 2010). YÖK BS gereği, 21 Ocak 2010 tarihli Genel Kurul kararı ile tüm yükseköğretim kurumlarının uyması gereken Türkiye Yükseköğretim Yeterlikler Çerçevesi (TYÇ²)'ni onaylamıştır (YÖK, 2010). Bu çerçeve işin özünde üniversitelerde bilimselliği, akademisyenliği ve eğitim öğretim süreçlerinde yaratıcılığı önleyecek bir yaklaşımdır.

YÖK, BS gereği ve BS'ye üye diğer ülkeler gibi, BS Sekreterliğine iki yılda bir ulusal rapor göndermektedir. YÖK, aldığı pek çok kararı "Bologna Süreci gereği" olarak almaktadır. YÖK'ün yürüttüğü yükseköğretimi yeniden yapılandırma çalışmalarının piyasacı boyutunu da BS'ye uyumlu olmaktadır. Yeniden yapılandırma çalışmalarında ve üretilen tasarlarda yer alan, nitelik, verimlilik, hesap verilebilirlik, eşyetkinlik (akreditasyon), performans değerlendirme, üniversitenin kendi kaynağını kendisinin üretmesine dayalı mali özerklik gibi kavramlar, BS jargonundan alınmış kavramlardır.

Bu arada AB, çeşitli uygulamalarla, üye devletlerle aday üye devletlerin yurttaşlarına, AB ve BS yararına yapılacak projelere önemli kaynaklar aktarmaktadır. Bu uygulama giderek akademisyenleri "proje akademisyenine" dönüştürmekte, onlar, toplumsal sorunlarla ilgilenmekten uzaklaştırırken projelere/kazanca bağımlı hale getirmektedir. Bu nedenle özünde ulusal çıkarların aleyhinde ve AB'nin yararına işleyen bu süreci eleştiren akademisyenler giderek azalırken, savunan akademisyenlerin sayısı da artmaktadır. BS doğrultusunda yapılan piyasacı her yatırım gerileşmeyi de kolaylaştırdığından AKP bu BS'ye canı gönülden kendini kaptırmış durumdadır.

Diğer Sorunlar

İktidarın pek çok karar ve uygulaması yükseköğretimi darboğaza sokan karar ve uygulamalar olmaktadır. Bunların bir bölümü aşağıda özetlenmektedir.

² Söz konusu olan yeterlikler program ve alana özgü yeterlikler ile ulusal ve Avrupa yeterlikleriyle ilgilidir. Temel alan yeterliklerinin tanımlanması çalışmaları kapsamında, TYÇ temel alanları olarak Uluslararası Eğitim Sınıflandırma Standardı'nın belirlediği temel alanlar benimsenmiştir. Temel alan yeterliklerini tanımlamak üzere, Üniversitelerarası Kurul'un Eğitim Konseyleri tarafından ve ağırlıklı olarak ilgili dekanlar arasından seçilerek belirlenen üyelerin katılımı ile Temel Alan Çalışma Grubu oluşturulmuştur.

Eşitsizlik Kaynağı, İktidarın karar ve uygulamaları, yükseköğretimde değişik alanlarda eşitsizliklerin yaratılmasına ve artmasına yol açmaktadır.

İkinci Öğretim, Genelde gece eğitim yapılan, öğrencinin diğer öğrencilere göre daha düşük puanla girip daha fazla katkı payı ödediği programlardır.

Genel Bütçeden Vakıf Üniversitelerine Yardım, Genel bütçeden ayrılan pay hiçbir zaman yükseköğretimin gereksinimlerini karşılamadığı halde, siyasal istenç, kamu üniversitesine vereceği parayı, geniş parasal güce sahip ve öğrencisinden yüksek ücretler alan vakıf üniversitelerine aktarmaktadır.

Fiziksel Olanaklar

Bütçeden ayrılan paylar ve üniversitelerin ürettiği parasal kaynaklar dengeli olmadığından, yükseköğretim kurumlarındaki çalışma odaları, dershaneler, laboratuvarlar, işlikler, kütüphaneler, lojmanlar, yurtlar, matbaa, spor ve toplantı salonları gibi fiziksel olanaklar da dengeli dağılmamaktadır. Bazı üniversiteler dar alanlara sıkıştırılmışken, kimileri kent dışında geniş yerleşkeye sahiptir. Bazı üniversitelerde rektörler gibi dekanlara da makam arabası tahsis edilirken, bazılarında böyle bir uygulama yoktur.

Yükseköğretim Yurtları, Siyasal sistem iki kanaldan da yurt gereksinimi duyan yükseköğretim öğrencilerini kısıp almaktadır. İlki yurt olanakları gereksinimin çok altında tutulmakta, öğrenciler cemaat-AKP yandaşı özel yurtlara gitmek zorunda bırakılmaktadır. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nun başına bir ilahiyatçı getirilmiştir. Arkasından da, ülke genelindeki karma öğrenci yurtları uygulamasına son verilmiştir (gazeteler, 12 Ağustos 2013). Yurtlar da gericileşmenin aracı haline getirilmektedir.

Üniversite Lojmanları, Öğretim elemanlarının en büyük sıkıntılarının biri, aldıkları maaşla bilim insanına yaraşır bir yaşam düzeyi yakalayamamaktır. Devlet, öğretim elamanının hem kiradan kurtulmasına yardımcı olacak hem de zamanını ev-üniversite arasında gidip gelerek harcamamasını engelleyecek lojman yapılması işine önem vermemektedir. Bazı üniversitelerde var olan lojmanlar ise hem yetersizdir, hem de lojman kullanımında bazı haksızlıklar yaşanmaktadır.

Üçüncül Sorun Kaynağı: Yönetici Tutumu

Yasal yapı yükseköğretimdeki yönetimsel sorunların kaynağını oluştursa da, YÖK üyeleri, rektör, dekan ve bölüm başkanı gibi yöneticilerin kişisel tutumları da yönetimsel sorunları artırmaktadır. Yönetici tutumlarından kaynaklanan sorunların başında yasalara aldırma ve anti-demokratiklik gelmektedir. Yönetimsel sorunların bir kaynağı da, üniversite yönetim kurulu, senato, fakülte yönetim kurulu ve fakülte kurulu gibi karar alma organlarında görev yapanlardır.

Özerk Olamama/İktidara Bağımlılık

Cumhurbaşkanları, kendi anlayışlarına yakın buldukları kişileri YÖK Başkanı olarak atamışlardır. YÖK başkanları da genelde kendilerini seçenlerle uyum içinde çalışmışlardır (Okcabol, 2007). 12 Eylül 1980 darbesinin başı Kenan Evren, Prof. Dr. İhsan Doğramacı'yı YÖK başkanlığına getirmiş, Doğramacı da, YÖK başkanı olarak onun hizmet eri gibi hizmet vermiştir. Türk-İslam sentezci kişilerin YÖK üyesi, rektör ve dekan olmalarını sağlamıştır. Sıkıyönetimin istediği her akademisyeni sorgusuz sualsiz üniversiteden atmıştır. Üniversitelere bayrak töreni, 17.00'den sonra çalışma yasağı ile sakal bırakma, bazı kitap ve sözcüklerin kullanılması yasağını getirmiştir. İlk vakıf üniversitesinin kurulmasına öncülük etmiştir.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın YÖK başkanlığına getirdiği Prof. Dr. Mehmet Sağlam da, yükseköğretimin piyasalaşması ve gericileşmesi konularında Özal'ın beklentileri yönünde hizmet vermiştir. 1992'de paralı ikinci öğretim uygulamasını ve 1994'te de Dünya Bankası'nın öncülüğünde ve bu bankanın verdiği krediyle yürütülen Hizmetöncesi Öğretmen Yetiştirme Projesini başlatmıştır. Cemaatçi kişilerin öğretim üyesi olarak yetiştirilmek üzere yurt dışına gönderilmesine öncülük etmiştir.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in seçimi olan Prof. Dr. Kemal Gürüz de, kendisinden önceki başkanlar gibi davranmıştır. 28 Şubat 1997'ye kadar, türbana karşı çıkmamış ve Türk-İslam sentezci gerici kişilerin rektör ya da dekan olmalarını sağlamıştır. Örneğin onun zamanında atanan bir rektör Yüzüncüyıl Üniversitesi'ni Saidi Nursi Üniversitesine dönüştürmek için çaba göstermiştir. Gürüz, 28 Şubat Milli Güvenlik Kurulu kararlarından sonra ise birdenbire hızlı Atatürkçü kesilmiştir.

Yükseköğretimin AKP'ileşmesi, Cumhurbaşkanı A. N. Sezer'in YÖK başkanlığına getirdiği Prof. Dr. İbrahim Teziç AKP iktidarıyla yükseköğretimin piyasalaşması konusunda paralel anlayışta hizmet vermeye çalışırken AKP'nin tersine bilimselliği korumaya da çalışmıştır. YÖK'te, 1982-2007 yılları arasında tek tük de olsa muhalif üyeler yer alabilirken, AKP iktidarının noteri gibi çalışan Cumhurbaşkanı A. Gül zamanında, YÖK'e muhalif üye atanması olasılığı sıfırlanmıştır. YÖK 2008'den bu yana, AKP'nin bir yan kuruluşu ve kraldan fazla kralcı olarak AKP'ye hizmet vermeye başlamıştır. Gül'ün YÖK başkanlığına getirdiği Prof. Dr. Yusuf Ziya Özcan, başkanlıktan ayrıldığında, ödül olarak hem Türkiye Bilimler Akademisi üyeliğine getirilmiş hem de elçi olarak atanmıştır.

Gül'ün Özcan yerine getirdiği Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya da, selefi gibi, AKP'nin beklentileri doğrultusunda yükseköğretimin piyasalaşması ve gericileşmesi için elinden geleni yapmıştır. Çetinsaya'nın YÖK'ü, DKAB dersinden de soru sorulması uygulamasını başlatmıştır. Bu uygulama, Sünni-Hanefi inancı hakkında yeterli bilgisi olmayana üniversite kapısını kapatma anlamına gelmektedir. Ayrıca DKAB dersinden soru sorulması, ileride, büyük bir olasılıkla zorunlu hale dönüştürülecek olan Osmanlıca, Kuran-ı Kerim, Hz.

Peygamberimizi Hayatı ve Temel Din Bilgisi derslerinden de soru sorulabileceği anlamına gelmektedir.

Gül'den sonra Cumhurbaşkanı olan Erdoğan, göreve gelir gelmez, Çetinsaya'yı herhangi bir yasal neden olmadan keyfi nedenlerle görevden almış ve bu göreve kendisine daha yakın bir kişi olan Prof. Dr. Yekta Saraç'ı getirmiştir. Bu uygulama YÖK'ün siyasal erke ne denli bağlı olduğunu gösterdiği gibi, bu kurumun ne kadar sıradan bir kurum ve YÖK başkanlığının da ne kadar sıradan bir iş olduğunu göstermiştir. Oysa kimlik kazanmış kurum ve kişilerden beklenen böylesine yasa dışı durumlarda en azından bir tepki vermektir, hak aramaktır. YÖK'ün bu denli siyasete bağlı yapısıyla, yükseköğretimi "üniversite" anlayışıyla yönetmesi olanaksızdır.

YÖK üniversiteler ortak bilimsel bir eşik yaratamamıştır. Öğretim elemanı sayısı yetersiz ve bu elemanların, üniversiteden üniversiteye ve bir akademik alandan bir başkasına dağılımı dengesizdir. Bir üniversitede araştırma görevlileri derse giremezken, bir başka üniversitede onlar da derse girebilmektedir. Lisansüstü öğretimde de dengesiz bir dağılım vardır. Nitelikli kadrolara sahip üniversitelerdeki lisansüstü öğrenci sayısı diğerlerinden çok az sayıda olabilmektedir. Öğrenci başına üniversitelere ayrılan bütçe, üniversiteden üniversiteye fark etmektedir. Devlet üniversitelerinin bir bölümü maddi sıkıntı çekerken YÖK kimi vakıf üniversitelerine kaynak aktarmaya devam edebilmektedir. YÖK, özellikle AKP'lileştikten sonra, öğretim elemanı alımında ve kaynak aktarımında bazı üniversitelere büyük kolaylıklar gösterirken bazılarının işlerini yokuşa sürmektedir. Üniversitede türban kullanılmasıyla ilgili yasal yasaklar devam ederken, türban konusunda duyarlı olan akademisyenlere disiplin cezası vermektedir.

YÖK doğrudan ve üniversiteler de rektörleri ve dekanları aracılığıyla birebir siyasal erke göre belirlendiğinden, yükseköğretimdeki uygulamalar da, bilimsel ve evrensel kaygılar yerine siyasal kaygılar doğrultusunda olmaktadır. YÖK, üniversitelerde seçilmiş rektör aday sayısı üçe indirirken ne üniversitenin eğilimine ne de rektör adayının bilimsel ve deneyimsel birikimine bakmaktadır. Baktığı ve aradığı tek ölçüt, kişinin siyasal iktidara yakınlığıdır. Bu nedenle YÖK'ün kendisi, hem üniversite kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahiptir diyen Anayasa'nın 131. maddesini ihlal etmektedir. Hem de, 2547 sayılı yasada belirtilen amaçlar doğrultusunda görev yapmadığı gibi, bu yasada belirtilen temel ilkelere de uymamaktadır. Öğrenci seçiminden, anabilim dallarına, anabilim dallarının müfredatına, öğretim elemanın seçiminden akademik yükselme konularına kadar pek çok konuyu YÖK belirlemektedir.

Fahri Unvanlar, Üniversiteler zaman zaman topluma/insanlığa katkıları olan kişilere fahri akademik unvanlar vermektedir. Bu unvanların hak edenlere verilmesi yerinde bir uygulama olarak karşılansa da kimi zaman kantarın topuzu kaçmakta, toplumsal vicdanı rahatsız edebilen durumlar ortaya çıkmaktadır. Fahri unvanlar, üniversite mensuplarının benimsediği kişilere değil, ağırlıklı olarak YÖK'ün oluşturduğu senato kararıyla

verilmektedir. Örneğin Kenan Evren, 12 Eylül 1980 darbesinin başı, hukuk ve laik sistemi alt üst eden bir kişidir. Öğretim üyelerini, "Bayrağın ucundan tutun dediğimiz zaman, para istiyorlar" (Hatipoğlu, 2000a: 346) sözleriyle de suçlamış bir kişidir. İstanbul Üniversitesinin, fahri hukuk doktorluğu ve fahri üniversite profesörlüğü unvanı vermesi (YÖK, 1986: 4) "üniversite" anlayış ve kavramıyla bağdaşmayan bir uygulama olmuştur.

YÖK AKP'ileştikten sonra, üniversiteler Başbakan R.T. Erdoğan'a fahri doktora verme yarışına girmişlerdir. Üniversitelerin başbakan fahri unvan vermeye kalkmasının en temel nedeni, siyasaldır. Hele İstanbul Üniversitesi ile Maltepe Üniversitesi 2009 yılında verdiği fahri unvanların gerekçesiyle, Ocak 2015'te fahri unvan veren Yıldırım Beyazıt Üniversitesinin gerekçesinin aynı olması da ayrıca şaşırtıcı bir durumdur. Bu gerekçe R. T. Erdoğan'ın dünya barışına yaptıkları katkı ve 'Medeniyetler İttifakı' projesidir! Türkiye'nin Irak'ta, Suriye'de, Mısır'da içine düştüğü durum ve IŞİD ile ilişkileri göz önüne alındığında bu fahri unvanların ne denli siyasal olduğunu göstermektedir.

Yasalara Uymama

YÖK, çıkardığı disiplin yönetmeliklerinde, kendisine neredeyse yargı yerine koymakta ve yasaları ihlal etmektedir. Disiplin yönetmeliğini de anti-demokratik bir biçimde uygulamaktadır. YÖK tarihi kendisine karşı açılmış ve kazanılmış davalarla doludur. Üniversitelerde türban yasağı ilgili yasal durumda hiçbir değişiklik olmamıştır ve türban yasağı aynen devam etmektedir. Buna karşın türban yasağını uygulayan bir akademisyen hem üniversitesi, hem de YÖK tarafından cezalandırılmıştır. Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu konudaki kararlarına karşın, ne yazık ki yargı da bu akademisyeni cezalandırmıştır.

YÖK, 12 Eylül 2010 Anayasa oylaması sonrasında Danıştay kararlarına da aldırılmamaya başlamıştır. Önce katsayı ve türban konularında yaşanan yasalara uymama durumu, son yıllarda öğretmenlik sertifikası konusunda yaşanmaktadır. Danıştay, YÖK'ün şu anda lisans öğrencisi olanlara açmak istediği sertifika programlarını iptal etmiştir. Ancak YÖK, değişik yöntemlerle bu işi sürdürmeye çalışmaktadır.

Antidemokratiklik

Üniversite yönetimleri, genelde kendilerini YÖK'ün dümen suyundan kurtaramamışlardır. Üniversite senatoları, AKP öncesinde de, AKP iktidarında da, YÖK'ün istediği konularda, üniversite çoğunluğu karşı çıksa da iktidara destek çıkan bildiriler yayımlamışlardır. Seçimle gelen rektörlerin önemli bir bölümü, adayken söylediklerinin tamamen tersini yapmakta, disiplin konusunda da, YÖK'ten daha katı bir tutum izlemektedir. Yükseköğretimde disiplin anlayışı akıl-almaz boyutlara ulaşmıştır. Örneğin bir meslek yüksekokulu müdür yardımcısı, "Okulda el ele tutuşmalar olabiliyor. Yöremiz bunu kaldırmaz. Tespit edince uyarıyoruz" (Hürriyet Gazetesi, 14 Mayıs 2006:

27) diyebilmektedir. Pek çok üniversitede yıllardır yapılmakta olan ve bilimsel etkinlikleri de içeren şenlikler yasaklanmaktadır (Milliyet Gazetesi, 8 Ekim 2006: 19).

Pek çok üniversite demokratik haklarını kullanarak Gezi Parkı eylemlerinde katılan öğrenci ve öğretim elemanına ceza verme yarışına girmiştir. Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ), Ömer Faruk Kırnıç'a, "Rektörlük Binası A Blok önünde izinsiz kitap okuma eylemi" nedeniyle ve sınavda, "Gezi ve Taksim olaylarının türevlerini inceleyerek minimum ve maksimum noktalarını belirleyiniz" şeklinde soru sorması nedeniyle soruşturmalar açmıştır. Bu soruşturmalar sonunda da haksız yere Kırnıç'ın görevine son vermiştir. Erkek polislerin kız öğrencilerin üstlerini aramasını eleştiren yardımcı doçente, Tunceli Üniversitesi Rektörü, "Polisimize karşı bunları söylüyorsan dağa git" demektedir! Gezi parkı eylemleri sırasında sınavları erteleyen akademisyenlerin listesinin çıkarıldığı haberleri yayılmaktadır (18 Ekim 2013)

Rektör/ Dekan Seçimi, Bekaroğlu'nun (2006: 22) dediği gibi, bazı üniversitelerde "Dekan ve özellikle rektör seçimleri siyasi parti seçimlerini aratmayacak durumda, öğretim üyelerinin ve yardımcılarının bölünmesine ve devamlı sürtüşmelerine yol" açmaktadır. YÖK, üniversitelerde yapılan rektör adayı belirleme seçimleri sonuçlarına saygı göstermemektedir. Cumhurbaşkanına sunacağı rektör adayları listesini, adayların üniversitelerinde aldıkları oya göre değil, AKP'ye yakınlıklarına göre belirlemektedir. Seçilen rektör/dekan genelde kendine oy vermediklerini düşündüğü kesimlere, en azından, soğuk davranmaktadır; aday olup seçilemeyenlerin bir bölümü, aday olmakla suç işlemler gibi bir duruma düşürülmektedir.

Karar Alma Süreçlerine Katılım, Yükseköğretim sistemiyle ilgili bir temel sorun, öğrencilerle idari personelin kendilerini ilgilendiren konularda bile karar süreçlerine katılamamasıdır. Ayrıca pek çok üniversitede akademik kurullar, akademik ve demokratik değerlere uygun bir biçimde işlememekte/işletilmemektedir. Kurullar genelde yöneticinin eğilimine göre karar almakta, kurul üyeleri çeşitli nedenlerle gerçek düşüncelerin belirtmekten kaçınmaktadırlar. Akademik kurul üyesi olarak bile düşüncelerini açıklamaktan çekinenler, doğal olarak akademik ve sendikal örgütlenmelerden de uzak durmaktadırlar. Az sayıya sahip bu tür kuruluşlar da, hem akademik gelişmeleri irdelemekte hem de akademik hakları korumakta yetersiz kalmaktadır.

Diğer Yönetimsel Sorunlar

- YÖK: YÖK'ün karar ve tutumlarından kaynaklanan sorunların bir bölümüne aşağıda değinilmektedir.

Öğrenci Seçimi, YÖK, öğrenci alımıyla ilgili kontenjanlarla istediği gibi oynadığı gibi, öğretmenlik alanlarına alınacak öğrenci sayılarıyla da

istediği gibi oynamaktadır. Bir yandan devlet üniversitesinde eğitim fakültesi açılmasını dondururken her önüne gelen vakıf üniversitesine eğitim fakültesi açma izni vermektedir. Öğrenci seçme işi de, bilimsel kaygılardansa siyasal kaygılarla değişmektedir. Üniversiteye geçişi belirleyen Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ve Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS), 1999 yılında tek sınava (ÖSS) indirgenirken meslek lisesi mezunlarına ilgili alanda yükseköğretim programına başvurduklarında ek puan verilmesine başlanmıştır. 2009 yazında "3 saatlik" bir sınav olan ÖSS kaldırılıp yerine, iki ayrı zamanda yapılacak Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ile Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) gibi iki sınav getirilmiştir. YGS iki ayrı oturumda, LYS ise iki farklı günde ve üç ayrı oturumda yapılmaktadır. Katsayı uygulaması bile iktidarın siyasal tercihlerine göre belirlenmektedir.

Yabancı Dille Öğretim, YÖK ile başlayan bir uygulamayla, yabancı dille (genellikle İngilizce) öğretim bir özenti haline gelmiştir. Yabancı dille öğretim, yabancı dil hazırlık okullarını gerektirmektedir. Bu okulların önemli bir bölümü yeterince başarılı olamamaktadır. Hazırlık okuluna devam edenlerin önemli bir bölümü başarılı olamayıp sınavda kazandığı okulda/alanda okuma şansını yitirmektedir. Bu başarısız öğrencilerin çoğu dar gelirli aile çocuklarıdır. Hazırlıkta başarılı olanların önemli bir bölümü de, okudukları programlarda yabancı dille yapılan dersleri güçlükle izleyebilmekte ve ders içi tartışmalara katılamamaktadırlar. Bu süreçte, öğrencilerin Türkçeleri de gerilemektedir.

Türkçenin Gözden Düşmesi, Yabancı dille öğretim, doğal olarak Türkçenin gelişmesini engellerken dil kirlenmesine de neden olmaktadır. YÖK'ün akademik yükseltmelerde yabancı dergilerde yayımlanmış makalelere daha fazla puan vermesi de bu kirlenmeyi artırmaktadır. Dil kirlenmesinin bir nedeni de akademisyenlerin Türkçeye yeterince önem vermemeleridir.

Fırsat Eşitsizliği Sorunu, İktidarın politikaları yanında YÖK'ün başlattığı pek çok uygulama da eğitimde fırsat eşitsizliğini pekiştirmektedir. Örneğin yabancı dilden belli bir puan tutturamayanların lisansüstü sınava alınmaması, onarılmaz bir eşitsizlik yaratmaktadır. Çünkü yoksul ve dar gelirli okuduğu okulların çoğunda, öğrenciler sınavlarda başarılı olacak nitelikte yabancı dil öğretilmemektedir. Bu uygulama, lisansüstü olanaklarını daha çok varlıklı kesime açan bir uygulama olmaktadır.

Üniversiteye giriş sınavlarında DKAB dersinden soru sorulması da bir başka eşitsizlik kaynağıdır. Bu ders Sünni-Hanesi anlayışında bir ders olduğundan diğer inanç sahipleri için anti-demokratik bir uygulama olmakta hem de eşitsizlik yaratmaktadır. Yabancı dilden belirli düzeyde başarılı olamayanlara lisansüstü olanaklarını kapatılmış olması da büyük bir haksızlıktır. Çünkü devlet okullarının çoğunda istenen

düzye yabancı dil öğrenme olanağı yoktur. Bu uygulama varlıklı öğrencilerin lehine işlemektedir. Güzel sanat alanlarından birinde lisansüstü öğrenim görmek isteyenlerin fen derslerinin ağırlıkta olduğu sınavlara girmek zorunda olmaları da, bilimsel olarak kabul edilebilir bir durum değildir.

Bir başka eşitsizlik, nitelikli devlet okuluna giremeyen paralı öğrenciler için üretilmiş olan SUNY programlarıdır. Bu program, Türkiye'nin dört devlet üniversitesiyle ABD'deki New York Eyalet Üniversite Sistemi'nin (SUNY) bir parçası olan üniversitelerle ortak yürütülen bir programdır. Bu programa giren öğrenci ders aldığı iki üniversiteden de diploma almaktadır. Bir başka eşitsizlik kaynağı ise "yaz okulu" uygulamasıdır. Yaz okulu uygulamasında öğrenciden daha çok katkı payı alınmaktadır. Daha çok paralı öğrenci yararlanmaktadır.

Öğretim elemanlarının dağılımı da, eşitsizlik yaratmaktadır. Diğer akademik alanlara göre öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısının en fazla olduğu fakültelerin başında eğitim fakülteleri gelmektedir. Yeter sayıda öğretim elemanı olmadığı halde normal lisans ve yüksek lisans programları yanında, paralı ikinci öğretim ile tezsiz yüksek lisans programları da açılmaktadır. Öğretim elemanları haftada bir üniversitede 10-12 saat derse girerken bir başka üniversitede 40-45 saat derse girmektedir. Özellikle Anadolu'daki üniversitelerde haftada 30-40 saat derse girmek zorunda olan öğretim elemanları vardır.

Öğretim Elamanı Yetiştirme, YÖK 30 küsur yıldır öğretim elamanı yetiştirme sürecini sağlıklı bir yapıya kavuşturamamıştır. Öğretim elemanı yetiştirmenin bir yolu, 1920'lerde çıkarılmış olan 1416 sayılı yasadır. Bu yasaya göre sınavla seçilen kişiler, öğretim elemanı yetiştirilmek üzere yurt dışına gönderilmektedir. Ancak siyasal etkenler bu sürece de müdahale etmektedir. 1990'larda bu yasadan ağırlıklı olarak cemaatçilerin yararlandırıldığı bilinmektedir. Son yıllarda ise AKP, yurt dışına gönderileceklerin seçimine müdahil olmaya başlamıştır. Öğretim elamanı yetiştirilmesinde ikinci kaynak, devlet memurlarının gezi, görgü ve eğitim için yurt dışına gönderilmesidir. Bu makalenin yazarı gibi sınavla seçilip yurt dışında yüksek lisans ya da doktora yapan devlet memurlarının bir kısmı, çeşitli nedenlerle kendilerini yurt dışına gönderen devlet kurumundan ayrılmak zorunda kalıp üniversiteye geçmektedirler. Üçüncü bir kaynak da, devletten bağımsız olarak kişilerin kendi olanaklarıyla yurt içinde ya da yurt dışında lisansüstü öğrenip görüp üniversiteye geçmesidir.

2547 sayılı yükseköğretim yasası, araştırma görevlisi olarak adlandırdığı bir statü oluşturmuştur. Araştırma görevliliği, öğretim üyelerine araştırmalarında yardımcı olmak ve öğretim üyesi olarak yetiştirilmeleri amacıyla üretilmiştir. Ancak YÖK'ün ve üniversitelerin yeterince akademik, demokratik ve bilimsel olamamaları nedeniyle, sistem neredeyse araştırma görevlilerinin öğretim üyeliğini

engelleyecek nitelikte işlemektedir. Bunun farkına varan YÖK, yeni bir Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) başlatmıştır. Bu program çerçevesinde, öğretim üyesine gereksinim duyan taşra üniversitelerinde çalışan araştırma görevlilerine, lisansüstü eğitim verme yetkinliğindeki üniversitelerde lisansüstü eğitim görerek öğretim üyesi olabılme fırsatı verilmektedir. Yeterli planlamanın yapılmadığı ÖYP uygulamalarında dikkat çeken nokta, öğrenci sayısı diğer fakültelere göre en az olan ilahiyat fakültelerine göreceli olarak çok daha fazla ÖYP kadrosu verilmesidir.

Akademik Yükselme, Öğretim elemanı yetiştirmenin önemli bir boyutu da akademik yükselme süreci ve uygulamalarıdır. Bu alanda da sistem sorunlarla doludur. Örneğin Şengör (1999: 5)'ün açıklamasına göre, "Bir üniversite yönetim kurulu bir rektörün başkanlığında oybirliği ile reddettiği bir yükseltmeyi, rektör değişikliği üzerine, aynı bileşimiyle oy birliği ile kabul" etmiştir. Benzeri üç olaya yazar da tanık olmuştur. Bir üniversitede, beş jüri üyesinin olumlu raporuna karşın aday profesörlüğe yükseltilmezken (ve kişi ancak idari mahkeme kararıyla profesör olurken), bir başka aday beş jüri üyesinin üçünden olumsuz rapor almasına karşın profesörlüğe atanmıştır. Bir başka üniversitede, bir profesörlüğe yükseltme sürecinde, jürinin olumlu rapor vermemesi üzerine rektörlük yeni bir jüri oluşturmuştur. Rektörlük, yeni jürinin üyelerine, ilk jüri üyelerinden birinin adayın profesörlüğü hakkında yazdığı olumsuz rapor örneği de göndererek, adayın profesörlüğe yükseltilmesini sağlamıştır. Bu tür yükseltmeler, ne yazık ki düşünüldüğünden de çoktur.

Bilindiği gibi profesörlüğe yükseltme, bir profesörlük kadrosuna atanmayla birlikte olmaktadır. Mevzuat gereği, bölüm ilgili alanda profesörlük kadrosu açılmasını istemekte, bu istek fakülte kurulunda kabul gördükten sonra rektörlüğe iletilmekte, rektörlük onayından sonra YÖK'e gitmekte ve YÖK'ün izin vermesi sonrasında ilgili alana profesör alınacağı ilan edilmektedir. Ancak kimi zaman ve son yıllarda artan bir şekilde, bölüm istemese de bu süreç başlatılmakta, bölümün ve hatta fakültenin istemediği kişiler profesörlük kadrosuna atanarak bölüm başkanlığına ya da dekanlığa getirilmektedir.

Hakemli Dergi, Akademik yükseltmelerde bir sorun kaynağı da hakemli dergilerdir. Akademik yükseltme yönetmeliği, hakemli dergilerde yayımlanmış makale ve bildirilere daha fazla puan vermektedir. Bu durum hakemli dergi enflasyonuna ve öğrenci ödevi niteliğini aşmayan yazıların bazı (sözde) hakemli dergilerde yayımlanmasına yol açmıştır. Bazı hakemli dergilerde ise, hakemler, yazı sahibinden yazıya kendi adının eklenmesi koşuluyla dergide yayımlanabileceği isteğinde bile bulunmaktadırlar. Hatta bu işe para karıştığı iddiaları bile vardır.

- **ÖSYM:** Bu kurum da, YÖK'e benzer bir biçimde, hükümete bağımlı bir kurum olarak çalışmaktadır. Uzun yıllar görevde kalan ve ölçme alanının uzmanı olan ÖSYM başkanı Prof. Dr. Ünal Yarımağan, yaş haddinden emekli olunca bir takiye yapıp Anadolu'da bir üniversitede görevlendirilmiş olarak gösterilerek merkez başkanlığına devamı sağlanmıştır. 29 Mart 2011'de, Kamu Personeli Seçme Sınavı'nda yüzlerce kişinin eğitim bilimleri testinde tüm soruları doğru yanıtlaması üzerine, kendisine sahip çıkılmayan Yarımağan görevinden istifa etmiştir. Ölçme konusunda uzmanlık isteyen bir görev olan ÖSYM başkanlığına da, AKP'ye yakınlığıyla bilinen ve "Türbana evet" demiş olan ve ölçme konusunda hiçbir birikimi olmayan Prof. Dr. Ali Demir getirilmiştir. Bu yeni başkan zamanında merkezin yaptığı sınavlardaki yolsuzluk sayıları artmışsa da, bu başkana dokunulmamıştır. 17 ve 25 Aralık 2013 yolsuzluk olayları sonrasında başlayan AKP-cemaat kavgası üzerine bu yolsuzlukların üzerine ancak son günlerde gidilmektedir. Var olan yasal yapısıyla in de bir yükseköğretim kurumunun olması gereken şekilde bilimsel ve özerk bir yapıda hizmet vermesi olanaksızdır.
- **ÜAK:** Bu kurum da 2008'den sonra AKP'nin bir yan kuruluşuna dönüşmüştür. ÜAK da, Cumhurbaşkanı ve hükümet gibi, sanki tarafsız akademisyenler yokmuşçasına, laik ve bilimsel eğitim karşıtı, AKP'ye yakınlığıyla bilinen ya da AKP'den milletvekili adayı olmuş kişileri YÖK üyeliğine seçmeye başlamıştır. Bu yasal yapısıyla ÜAK'nın da bilimsel ve özerk bir kuruma dönüşmesi zordur.

Bir Başka Sorun Kaynağı: Akademisyenlik Halleri

Öğretim elemanı ve üyelerinin ortak paydası akademisyen-bilim insanı olmalarıdır. Bilimi insanının temel işlevi ise gerçeği aramak ve bunun için araştırma yapmaktır. Bilim insanının ikinci işlevi üretilen bilimsel bilgileri öğretmek ve topluma yaymaktır. Gerçeği, kişisel yararları için değil, doğa, toplum ve tüm insanlık için ortaya çıkarmaktır. Ancak akademisyenlerin bir bölümünün bu işlevlerinden uzaklaştıkları görülmektedir.

Bir kısım akademisyen, gerçeği, bilimsel olanı savunmak yerine, durumuna bir zarar gelmemesine dikkat etmektedir. Seslerini çıkarmamakta ve düşüncelerini açıklamamaktadır. Bazıları da işi, bile bile doğa düşmanı, emek düşmanı, tarih düşmanı, toplum düşmanı ve bilim düşmanlığına kadar götürmektedir. Örneğin akademisyenlerin bir bölümü, aklın, gerçeğin ve bilimin peşinde koşup demokratik kitle örgütlerine üye olacaklarına, cemaatleşmeyi yeğlemekte, tarikata girmekte, şih/şeyh gibi unvanlar taşımakta ya da şihin/şeyhin müridi olmaktadır (Okçabol, 2007).

Bazı akademisyenler, bilim insanı olmanın onurunu ayaklar altına almaktan çekinmemektedirler. Örneğin Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nin fahri doktora unvanı verdiği törende, Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu üyesi de olan bir hukuk fakültesi dekanı, unvan verilen R. T. Erdoğan'ın elini öpmeye kalkışmaktadır.

Bazı akademisyenler, bilim insanına yakışmayacak beyanlarda bulunmaktadır. Bir akademisyen, "Sorunun odağında kim var? Kadın var. Kardeşim sen dekolte giyinirsen bu tür çirkinliklerle (tecavüzle) karşılaşman sürpriz olmayacaktır. Tahrik ettikten sonra sonucundan şikâyet etmen makul değildir" (Samancı, 2011) diyebilmektedir. Bir başka akademisyen, gündüz ve gece olayını, adı "gece" ve "gündüz" olan varlıklara bağlayabilmektedir (soL, 16 Haziran 2011). Selçuk Üniversitesinden bir ilahiyatçı, "Diri bir kadın ya da şarabın heyecan verici niteliklerini anlatan şarkılar caiz değildir!" derken Marmara Üniversitesi'nden bir başkası, "Eğer çalgı kadın sesi içermiyorsa, sözleri de dinen sakıncalı değilse dinlenebilir" diyebilmektedir.

Aynı zamanda TÜBA üyesi olan felsefeci bir fen-edebiyat fakültesi dekanı, "Üniversiteye medrese diyelim; tüm okulları imam hatiplere dönüştürelim" diyebilmektedir (gazeteler, 11 Kasım 2012). Yeni atanan öğretmenler için düzenlenen "uyum" toplantısında, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden davetli bir akademisyen, öğretmen ahlakından bahsederek, öğretmenlere Hz. Ömer adaletini örnek gösterip "Her sabah kalkınca bugün Allah için ne yapmalıyım" diyen Ömer'in örnek alınmasını önerebilmektedir (gazeteler, 12 Eylül 2013)!

Bazı akademisyenler, bilim insanı olduklarını unutup siyasetçiymişler gibi davranmaktadırlar. ODTÜ'deki Aralık 2012 olayları üzerine bu üniversiteyi kınayan rektörlerden biri olan Mimar Sinan Üniversitesi Rektörü, öğrencilerin tepkisi üzerine, "Bu zamanda hangi rektör var ki AKP'nin adamı olmasın" demesi, yükseköğretimin içinde bulunduğu durumu göstermektedir. Milletvekili seçimlerinde aday olmak üzere görevlerinden istifa eden rektörlerin tümünün AKP'den milletvekili adayı olmaları, hem rektör atamalarındaki siyasallaşmayı hem de rektörlerin ne kadar siyasallaştığını göstermektedir.

Gelecek Sorunu: Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması

YÖK, kurulduğu 1982 yılından bu yana, en çok eleştirilen kurumların başında gelmektedir. Seçimler öncesinde, "İktidara geldiklerinde YÖK'ü değiştireceklerini" söyleyenler, iktidar olduklarında, YÖK'e daha da sıkı bir şekilde sarılmaktadır. YÖK, yükseköğretimi "üniversite"leştireceğine, üniversiteleri YÖK'ün oyuncağı olan ortaöğretim kurumlarına indirgemıştır. Laik, bilimsel ve kamusal eğitimden yana olanlar, yükseköğretim sisteminin, laik, bilimsel, parasız ve kamusal eğitim verecek bir biçimde yeniden yapılandırılmasını savunmaktadırlar (bkz. Okcabol, 2013).

Bu arada AKP de, yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasından söz etmeye başlamıştır. Başkan Y. Z. Özcan zamanında YÖK'ün 10 Mart 2011 günü yaptığı, "Yükseköğretimin Yeniden Yapılanmasına Dair Açıklama" (bkz. <https://basin.yok.gov.tr/?page=duyurular&v=read&i=248>) ile yeniden yapılandırma çalışmaları hızlandırılmıştır. Arkasından da Başkan G. Çetinsaya zamanında üç ayrı yükseköğretim yasa tasarıları hazırlanmıştır. Ancak, AKP'nin yükseköğretimi yeniden yapılandırma yaklaşımı, sistemde var olan

sorunları çözmek yerine sistemi daha da sorunlu hale getirecek yöndedir. YÖK'ün 2011 açıklaması da, 2013 yılında hazırlanan yasa taslakları da, istemin piyasalaşmasını ve gericileşmesini kolaylaştıracak içeriktedir.

Açıklanan yasa taslaklarına göre, vakıf üniversitelerinin yanında, kâr amaçlı özel üniversitelerle uluslararası üniversiteler açılacaktır. Üniversiteler, kendi mali kaynaklarını üreterek mali özerkliğe kavuşacaktır(!), yani devlet üniversitesi ücretleri artacaktır, akademisyenler piyasaya iş yapıp üniversiteye kaynak sağlamaya yönelecektir. Piyasaya iş yapanlara daha yüksek başarı puanı verilip akademik yükselmeleri kolaylaştırılacaktır. Üniversiteler paranın güdümüne girip piyasalaşarak birer ticarethaneye dönüşecektir.

YÖK'ün, çok daha güçlendirilerek "Türkiye Yükseköğretim Kurulu" adını alması hedeflenmektedir. 2008'den buyana AKP'lileşmiş olan YÖK sayesinde üniversitelerde yaşanan gerici dönüşümler göz önüne alındığında üniversitelerde gericileşmenin ne boyutlara varacağını kestirmek zor olmamaktadır. AKP iktidarda kaldığı sürece, üniversitelerin üniversiteleşmesi olasılığı bulunmamaktadır.

Sonuç

Özerk olamayan üniversiteler, bilime ve gerçeğe yabancılaştıkları gibi, topluma da yabancılaşmaktadır. Bu arada üniversiteler, iktidarın piyasacı ve gerici hedeflerinin aracı durumuna düşmektedirler.

a) *Özerklik Yok*

Hükümetlerin dümen suyunda giden YÖK ve YÖK'ün dümen suyunda giden üniversite yönetimleri, üniversitenin ve bilimin özerkleşmesi yönünde en büyük engel durumundadırlar. Pek çok üniversite, kendi karar verme durumunda bile, "Ne yapalım?" diye YÖK'e sormayı yeğlemektedirler. Sanayiyle/piyasayla iş yapan üniversiteler, akademik kaygı ve düşüncelerle değil de piyasanın beklentileri doğrultusunda hareket edilmesi, bilimselliğin doğal akışı içinde gelişmesini de engellemektedirler. Piyasanın ve/ya da sanayicinin aleyhine olan bilimsel bulguların topluma açıklanmasını da engellemek istemektedirler. Bu tür bilimsel bulguları toplumla paylaşan akademisyenlere (Prof. Dr. Onur Hamzaoğlu³ örneğinde olduğu gibi) disiplin cezası vermeye kalkmaktadırlar.

³ Hamzaoğlu, 16 Ocak 2011 tarihinde, yaptığı araştırma sonunda, Dilovası bölgesinde yaşayan çocukların kakalarında ve annelerin sütlerinde ağır metaller bulunduğunu, bunun da ileride kanser ve benzeri ciddi sağlık sorunları yaratacağını açıklamıştı. Araştırma yapmak ve bu araştırma sonuçlarını paylaşmak, akademisyenlerin en önemli işlevlerinin başında gelse de, araştırmada ortaya çıkan gerçeklerin açıklanmasından rahatsız olan çevreler Hamzaoğlu'nu mahkemeye vermiş, üniversitesi onu hakkında soruşturma açmıştı. Bu davalardan bir şey çıkmamış olsa da, araştırmacılara gözdağı verilmiştir.

b)Topluma Yabancılaşma

İktidarın ve üniversite yönetimlerinin baskıcı tutum ve iktidarların gerçeklerin paylaşılmasından rahatsız olması, üniversitelerin/akademisyenlerin toplumun akli-beyni-vidanı olmalarını engelleyip üniversitenin ve akademisyenin kendisine yabancılaşmasına yol açmaktadır. Örneğin iktidarın çıkardığı yasalarla, madenler birilerine peşkeş çekilmektedir. İktidarın yeterli önlemler almaması nedeniyle maden kazaları olmakta emekçiler ölmektedir. Maden fakülteleri, bu ve benzeri tüm olumsuz gelişmeler karşısında sessizdir.

652 sayılı KHK ile laik, demokratik ve sosyal hukuk devletine özgü öğrenci yetiştirilmesinden vazgeçilip rekabetçi öğrenci yetiştirilmesine başlanmıştır. 4+4+4 yasasıyla laik ve bilimsel eğitime son verilmiştir. Seçmeli din dersleri açılmış, ilkokula ve ortaokula başlama yaşı küçültülerek imam hatip ortaokulları açılmıştır. Açık lise zorunlu öğretimin bir parçası sayılmıştır. Liseler ve meslek liseleri kapatılmış, bir bölümü Anadolu lisesine bir bölümü imam hatip lisesine dönüştürülmüştür. Anadolu lisesini kazanamayan yoksul öğrenci imam hatibe ya da açık liseye gitmek zorunda bırakılmıştır. Öğrencilere çağdaş giysileri giymeleri yasaklanırken türban kullanmaları serbest bırakılmıştır. Okullara mescit açma zorunluluğu getirilmiştir. Ortaöğretim yönetmeliği değiştirilerek soran, araştıran ve eleştiren öğrenci yetiştirilmesinden vazgeçilmiştir. Ortaöğretimde okuyanlara, yaşları 18'den küçük olduğu halde evlenme izni verilmiştir. Ortaöğretimde evlenenlerle disiplin suçu işleyenlerin Açık liseye sürülmesine başlanmıştır. Osmanlıcanın zorunlu ders olması ile karma eğitime son verilmesi aşamasına gelinmiştir. Eğitim fakülteleri, bu ve benzeri tüm olumsuz gelişmeler karşısında sessizdir.

Hukuk fakültelerinde, çağdaş hukuk anlayışının temelini oluşturan "Roma Hukuku" dersi kaldırılmıştır. Ergenekon, Balyoz gibi pek çok uyduruk davalarla hukuk katledilmiştir. Deniz Feneri, 17 ve 25 Aralık yolsuzluk davaları gibi iktidar mensupları aleyhine açılan davalarda, iktidarın müdahalesi ile savcılar ve hakimler değiştirilerek bu davalar yok sayılmıştır. Kasalarla para götürenler, evlerinde kutu kutu para saklayanlar beraat ederken, şeker çalan çocuğa 4 yıl, parasız eğitim pankartı açan gence 14 yıl hapis cezalarının verilmesine başlanmıştır. İktidar, tüm üst yargı organlarında kadrolaşmıştır. (sözde) Anayasa Profesörü olduğu halde, başkanlık sistemine geçilmesini ve başkana yasa çıkarma yetkisi verilmesinin istendiği, savcıların "Kuran'da Cin Suresi var, sen Kuran'a inanmıyor musun?" sorusunu sorabildiği günlere gelinmiştir. Laik hukuk sistemi adım adım yok edilmektedir. Hukuk fakülteleri, bu ve benzeri tüm olumsuz gelişmeler karşısında sessizdir.

"Yurtta barış, dünyada barış" anlayışının hakim olduğu bir ülkede, devlet neredeyse tüm komşularıyla düşman ilişkiler sokulmuştur. Kaddafi'den "Barış Ödülü" alanlar, "NATO'nun Libya'da ne işi var?" demelerinden birkaç gün sonra NATO gücüne katılıp Kaddafi'nin hunharca katledilmesinde etkin rol oynamışlardır. Suriye lideri Esat'la ailecek tatile çıkanlar, onu devirmek için

şeriatçı güçlerle işbirliğine girişmişlerdir. MİT, silahlı kuvvetler ve Dış İşleri, "Suriye'den Türkiye'ye bir füze fırlatır, Suriye'ye karşı savaş başlatabiliriz" konuşmalarını yapacak hale gelmiştir. Siyasal bilgiler fakülteleri, bu ve benzeri tüm olumsuz gelişmeler karşısında sessizdir.

Bu tür olumsuz gelişmeleri, ormanlar, tarım, hayvancılık, turizm, sağlık, ulaşım gibi her alanda örneklendirmek mümkündür. Üniversitelerden hiçbir konuda toplum yararına bir ses çıkmaması, üniversitelerin topluma, bilime ve gerçeğe yabancılaştığının bir göstergesi olmaktadır.

"YÖK'ün veri bankasında 200 bin kadar lisansüstü tez vardır. Bu tezlerden ancak 17'si 12 Eylül darbesini, 19'u işçi, 54'ü Kürt ve 82'si cemaat sorunu ile ilgili çalışmalardan oluşmaktadır" (Özbudun, 2010). Tez çalışmalarının toplumdaki ve yaşamdan kopuk olması üniversitelerin ve de akademik camianın ülke gerçeklerinden ne denli koptuklarının bir başka göstergesidir.

c) Üniversitelerin Piyasalaşması

Anamalcı sömürge ülkelerde başlayan yükseköğretimin bilimin ve toplumun hizmetinden uzaklaşıp iş dünyasının hizmetine girerek piyasalaşması/ticarileşmesi akımı, BS desteğiyle de Türkiye'de de taraf bulmaktadır. DPT'nin son yıllarda hazırladığı beş yıllık kalkınma planları da üniversiteleri iş dünyasının hizmetine sunma yönündedir, TÜBİTAK'ın araştırmacılara verdiği destek de, üniversite yönetimlerinin çabası da bu yöndedir. Yükseköğretim yasa taslaklarının özü de, bu kurumların piyasalaşmasına yöneliktir (Okçabol, 2013, 2014).

YÖK, AKP'lileşmeden yıllar öncesinden yükseköğretimin piyasalaşmasını benimsemiş bir kuruldur. YÖK başkanlarından Kemal Gürüz'ün hazırladığı bazı üniversitelerin mütevelli heyetine devredilmesi ve iş dünyasına araştırma yapacak profesörlere altı kat fazla maaş verip onlara "araştırma profesörü" unvanı verilmesine yönelik yükseköğretim taslakları, piyasacı taslaklardır. AKP'nin 2003 başlarında hazırladığı iki yükseköğretim taslağı da, YÖK'ün AKP'lileşmesinden önceki son ÜAK ile son YÖK Başkanı Teziç'in hazırladığı yasa taslakları da hem anti-demokratik hem de piyasacı taslaklardır. Teziç zamanında hazırlanan Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi raporu da piyasacı niteliktedir (YÖK, 2007a). Yine Teziç zamanında hazırlanan vakıf üniversiteleri raporu da (YÖK, 2007b), vakıf üniversiteleriyle ilgili sorunlardan söz etse de sistemin vakıf üniversitelerine gereksinim duyduğundan söz etmektedir.

Yükseköğretimde piyasalaşmayı yaygınlaştıran bir uygulama da seçme sınavlarının sayısı ve sınavlarda sorulacak soru çeşidini artırmakla gerçekleştirilmektedir. YÖK'ün "3 saatlik" bir sınav olan ÖSS'yi kaldırıp yerine, iki hafta üst üste yapılacak Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ile Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) gibi iki sınav getirmesi böylesine bir uygulamadır. Bu yeni uygulamayla, sınava girecekler, sınava hazırlanmak için dershaneye daha fazla ağırlık vermek zorunda kaldıkları gibi, daha fazla sınav ücreti ödemek ve sınavlara gitmek için daha fazla harcama yapmak zorunda

kalmışlardır. Lisansüstü programlara giriş sınavında yabancı dil barajı konması da, bu tür programlara girmek isteyenlerin yabancı dillerini geliştirmek için ek harcamalara itmektedir.

Yükseköğretim piyasalaştıkça toplumsal sorunlardan uzaklaşması kimsenin umurunda olmamakta, iktidarların da işine gelmektedir. Akademisyenler ve üniversiteler para peşinde koşmaya proje yapmaya başlamışlardır. Alacakları para karşılığında, "Siyanürlü altın çıkarmak doğa ve insan sağlığına zararlı değildir" diyen (Özbudun, 2010) ve Allioni gibi kültürel mirasların yok edilmesine onay veren akademisyenler çıkmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi, bir ilaç şirketiyle anlaşarak ilgili birimdeki lisansüstü tez çalışmalarını ilaç şirketinin gereksinimleri doğrultusunda yapmaya kalkışmaktadır. İstanbul Teknik Üniversitesi de, bir "helal gıda" firmasıyla anlaşarak helal gıdaya standart getirmeye çalışmaktadır (gazeteler, 25 Ekim 2013).

Yükseköğretimde piyasalaşma değişik yollarla devam etmektedir. YÖK'ten 13 Ocak 2015 tarihinde yapılan duyuruya göre, üniversite-sanayi işbirliğinin daha ileri boyuta taşınması amacıyla Yükseköğretim Kurulu bünyesinde bir 'daimi komisyon' kurulacaktır. Öğretim elemanını piyasalaşmaya alıştırmak için de, Ar-Ge çalışmalarında görevli üniversite öğretim elemanlarının ürettiği değerın yüzde 85'ini döner sermayeden alabilmesi için kanun değişikliği de yapılması planlandığı açıklanmıştır.

Bütçe Komisyonunda Sağlık Bilimleri Üniversitesi adıyla yeni bir üniversite kurulmasını öngören yasa tasarısı kabul edilmiştir (gazeteler, 13 Şubat 2015). Bu tasarıya göre bu üniversite, Sağlık Bakanı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı, Rektör, Bakanın seçeceği bir üye ile Yükseköğretim Kurulu tarafından seçilen profesör unvanına sahip bir üyeden oluşan bir mütevelli heyeti tarafından yönetilecektir. Bu üniversiteye, şimdiye kadar hiçbir üniversiteye verilmemiş sayıda 2735 kadro ihdas edilecektir. 9 Nisan 1991 tarihli ve 3798 sayılı yasanın mütevelli heyeti kurularak kamu üniversitelerinden bazılarına özel statü verilmesiyle ilgili maddesi, Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından Haziran 1992'de iptal etmiştir. Sağlık Bilimleri Üniversitesi kurulması yasalarsa bu kez AYM'nin nasıl karar vereceği merak konusu olurken, kamu üniversitesinde mütevelli heyeti kurulması ve heyetin düşünülen yapısı, üniversitenin doğrudan siyasal günün denetimine girip yükseköğretimde piyasalaşmanın ve gericileşmenin çok daha kolaylaşması anlamına gelmektedir.

Piyasalaşmaya Sivil Toplum Desteği, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), değişik zamanlarda Gürüz ve arkadaşlarına (1994), Ergüder ve arkadaşlarına (2003) ve de Avrupa Üniversiteler Birliği Kurumsal Değerlendirme Programı'na (TÜSİAD, 2008) Türkiye yükseköğretiliyle ilgili raporlar hazırlatmıştır. Bu raporların her biri, değişik açılardan yükseköğretilimin piyasalaşıp ticarethaneye dönüşmesini öneren raporlardır. Hele son rapor, akademisyenlerin parayla satın alınmasının önerildiği şu sonuç kısmıyla ve AB anlayışını yansıtmaması bakımından da ayrıca

dikkat çekicidir: "Stratejik düşünme, kapsayıcı politikalar tasarlama ve potansiyellerini kullanmaları yönünde üniversite üyelerini motive etme konularında üniversite liderlerinin kapasitelerini geliştirmelerine olanak tanınmalıdır. Bireysel başarı güçlü bir dürtüdür ve bireysel tatmin, liderler için, üniversite üyelerinden azami derecede bağlılığın yanı sıra uzlaşmaya açık olmalarını istemeleri bakımından sağlam bir araçtır". Bu arada, Ergüder ve arkadaşlarının (2009) AB Ankara Temsilciliğinin desteğiyle hazırladıkları yükseköğretim raporu da piyasacı bir rapordur.

Laik ve bilimsel eğitimden yana olmayan sivil Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarının eğitimin piyasalaşmasını savunmalarını (bkz. Küçük ve Gür, 2009) anlamak mümkün olsa da, TÜSİAD gibi laik ve bilimsel eğitimi savunan bazı sivil toplum kuruluşlarıyla kişileri eğitimin piyasalaşmasını savunmalarını anlamak mümkün değildir. Çünkü eğitim ya da başka sektörlerdeki piyasalaşmanın Müslüman dünyasındaki gerici eğitimleri pekiştirip yaygınlaştırdığı bilinmektedir (Daun, 1996).

ç) Üniversitelerin Gericileşmesi

Başbakan Yardımcısı Bekir Bozdağ, "Biz zaten gençlerimizin ilahiyat fakültelerine gitmesini teşvik ediyoruz. İlahiyat okuyanların istihdam sorunu yok. Çok ciddi iş imkanları var" demektedir (gazeteler, 10 Mayıs 2013). YÖK de bu anlayış doğrultusunda hareket etmektedir. Eğitim, sosyoloji, psikoloji, felsefe ve tarih gibi alanlarda giderek ilahiyatçılar istihdam edilmektedir. AKP iktidara geldiğinde 24 tane olan ilahiyat fakültesi sayısı, 10 Mayıs 2013 itibarıyla yakın zamanlarda öğrenci almaya başlayacaklarla birlikte 86'ya ulaşmıştır.

AKP'nin 2011 seçimlerini kazanmasından sonra üniversitelerin gericileşme yarışına girdikleri görülmektedir. Örneğin Mardin Artuklu Üniversitesi, 2011-2012 öğretim yılına Kuran-ı Kerim ve dualar okuyarak başlamıştır. Vakıf üniversitesi olan İstanbul Aydın Üniversitesi, 12 Nisan 2012'de, "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru" konulu kutlu doğum haftası programını başlatmıştır. Mustafa Kemal Üniversitesi rektörlüğü, 18 Nisan 2012 tarihli açıklamasında, Hz. Muhammed'e methiyeler düzmektedir! Aynı gün, Sinop Üniversitesi'nde de, "Bir Eğitimci Olarak Hz. Peygamber" adlı bir konferans düzenlenmiştir! Sakarya Üniversitesi, cemaatçi bir vakıf ile 21 Mayıs 2012'de düzenlediği, "Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Çalıştayı"nda, seçmeli din derslerinin ilkokul birinci sınıftan başlamasını ve velinin isteği doğrultusunda çocuğun hafızlık eğitimi alması için kademeler arası geçişlerde bir yıl ara verilmesini önermiştir.

Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 29 Mayıs - 1 Haziran 2012 tarihlerinde "Bilim, türler arası evrimi neden kabul etmiyor?" konulu bir sempozyum düzenleyerek evrim kuramı yerine yaratılış düşüncesine vurgu yapmıştır. Bingöl Üniversitesi 29 Haziran-1 Temmuz 2012 tarihleri arasında, "İlahiyat ve Medrese Kavşağında İslami İlimler Sempozyumu" düzenlemiştir. Muş Alparslan İlahiyat Fakültesi, 5-7 Ekim 2012 tarihlerinde, "Medrese

Geleneği ve Modernleşme Sürecinde Medreseler" başlıklı bir sempozyum düzenlemiştir.

30 Nisan 2013'da, Hz. Muhammed'in "Veda Hutbesi"nin yer aldığı ve basımının Fırat Üniversitesi Genel Sekreterliğince desteklendiği belirtilen Mavi Kelebek adlı bir gazete, Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerine bedava dağıtılmıştır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (ÇOMÜ) Rektörlüğü tarafından öğretim üyeliği alınmasına ilişkin olarak verilen bir ilanda, psikoloji bölümüne alınacak yardımcı doçent kadrosunda aranan özelliğin "yaşam olaylarına dini yaklaşım konusunda çalışmış olmak" şeklinde ifade edilmiştir (gazeteler, 12 Ağustos 2013)! Şırnak Üniversitesi, 27-29 Eylül 2013 tarihlerinde, "Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu" düzenlemiştir. Erzurum Polis Meslek Yüksek Okulu, 2013-2014 eğitim- öğretim yılına il müftüsünün dualarıyla başlamıştır (Odatv.com, 1 Ekim 2013).

Üniversitelerde gericileşme hızla devam etmektedir. Her üniversiteye cami yapılması hedeflenmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Görmez 5 Aralık 2014'te Bingöl Üniversitesindeki cami açılışında yaptığı konuşmada, "üniversite ile caminin birbirini tamamlayan iki kurum olduğunu" belirtmiştir. YÖK Başkanı Saraç'ın yaptığı ilk işlerden biri, Kuran kursunu ziyaret edip denetlemiş ve kursun sahibi tarikat mensuplarıyla sohbet etmek olmuştur (gazeteler, 17 Aralık 2014). Kocaeli Üniversitesi'nde Anadolu Gençlik Derneği üyeleri, yılbaşı kutlamalarıyla ilgili olarak, "Hıristiyanların bayramını kutlayarak ecdadımıza ihanet etmeyiz. Yoldan sapmış Hıristiyanlara benzemeyiz" gibi ifadeler içeren bildiri dağıtmışlardır gazeteler, 27 Aralık 2014). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi tarafından kendisine verilen fahri doktora unvanı töreninde konuşan Cumhurbaşkanı, "kampüs" kelimesini eleştirirken bunun yerine "yerleşke" sözcüğünün kullanılmasını değil de "külliye" sözcüğünün kullanılmasını istemiştir (gazeteler, 7 Ocak 2015). Bilindiği gibi külliye camiiyle ilgili ve bilimsellikten uzak dini içerikli bir söylemdir. AKP iktidarında, giderek bu söylemin yerleşmesi söz konusudur.

Üniversitelerin ne duruma düştüğü, üyelerinin büyük çoğunluğunu eğitim fakültelerinde yetişen öğretmenlerin oluşturduğu eğitim emekçileri sendikalarından biri olan Eğitim Bir Sen'in tutumundan bellidir. Bilindiği gibi bu sendika, şimdilik, laik ve bilimsel olan her şeye karşıdır. Dini öğretimin okulöncesinde başlamasını, kızların türbana girmesini, okullara mescit açılmasını, karma eğitime son verilmesini ve Osmanlıcaya geri dönülmesini istemektedir. Üniversitelerin gericileşmesi yetmemekte, şimdi de, İstanbul'da Uluslararası İslam Üniversitesi kurulmaktadır. Üniversiteler, bilim merkezli kurumlar olmaktan uzaklaşmakta ve inanç merkezli kurumlara dönüşmektedir.

Dicle Üniversitesi rektörü, "Dinimizin emri" diyerek 54 yaşında türbana girmiştir. Cumhurbaşkanı, türbanlı bir doçenti YÖK üyeliğine atamıştır. Yükseköğretimde bilim unutulmakta öncülüğü inanç almaktadır. AKP iktidarı sürdüğünde üniversitenin, ticari medreseye dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır.

Ne Yapmalı?

Türkiye insanın huzur, refah, barış ve güven içinde yaşamını sürdürmesi ve Türkiye'nin çağdaş dünyanın saygın bir üyesi olması için, laik ve bilimsel eğitim ön koşuldur. Laik ve bilimsel eğitimin yerleşmesi ve sürdürülmesi için de önce Türkiye'de son yıllarda gerçekleştirilen eğitimdeki gerici dönüşümlerin durdurulması ve sonra da sağlıklı bir eğitim sisteminin oluşturulması gerekir. Üniversitenin bunun öncülüğünü yapacak kurumlara dönüştürülmeden bunun gerçekleştirilmesi kolay değildir. BU dönüşüm de, üniversitelerin laik ve bilimsel eğitim vermesi, özgürce araştırma yapıp bulguları özgürce yayımlaması, iktidarın aldığı karar ve uygulamaları özgürce eleştirebilmesiyle mümkündür.

Bu nedenle, yasal yapı değiştirilerek, üniversitelerin, iktidarın at koştuğu alan olmaktan çıkarılması gerekmektedir. Üniversiteler, parasız, demokratik, kamusal, bilimsel ve özerk kurumlar olarak yapılandırılmalıdır. YÖK kaldırılıp onun yerine özerk bir eşgüdüm kurulu oluşturulmalıdır. Bu kurul üyeleri siyasal gücün eğilimine göre değil, akademik alanların temsilcilerinden oluşmalıdır. Üniversite yönetimleri üniversite çalışanlarının eğilimine göre belirlenmelidir. Üniversitelerin tüm giderleri genel bütçeden karşılanmalı, üniversite yönetimi, bütçede gelen kaynağı özgürce kullanabilmelidir. Eğitim fakülteleri, öğretmen adaylarını, laik ve bilimsel dünya görüşünü benimseyecek ve "fikri hür, irfanı hür ve vicdanı hür" öğrenciler yetiştirebilecek şekilde eğitebilmelidir.

Yükseköğretimin yeniden laik ve bilimsel bir yapıya dönüşmesi için, yurtseverliği, laikliği ve bilimselliği önceleyen bir anlayışın iktidar olması gerekir. Ancak böylesi bir iktidarda yukarıda değinilen ya da benzeri öneriler gerçekleşebilir. Üniversitelerin yanında DPT de, TÜBİTAK da, TÜBA da toplumun önünü açan kurumlara dönüşebilir.

Kaynaklar

- Daun, H. 1996, *National Forces, Globalization and Educational Restructuring*, Stockholm Universitet, Stockholm.
- DPT, 1979, *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1979-1983*. DPT Yayın No. DPT:1664, Ankara.
- _____, 1989, *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1990-1994*, DPT yayını, Ankara.
- _____, 2006, "Dokuzuncu Kalkınma Planı: 2007-2013", erişim: 11/04/2007, ekutup.dpt.gov.tr/plan/ix/9kalkinmaplani.pdf.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013, "Onuncu Kalkınma Planı: 2014-2018", erişim: 19/02/2014, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130706M1-1-1.doc.
- Ergüder, Ü., Şahin, M., Terzioğlu, T. & Vardar, Ö., 2009, "Neden yeni bir yüksek öğretim vizyonu?", erişim: 1/06/2010, <http://www.educaturk.com/MenuContent.aspx?id=102>.
- Ergüder, Ü., Sevük, S., Şahin, M., Terzioğlu, T. & Vardar, Ö., (yayın haz.), 2003, *Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması: Temel İlkeler*, TÜSİAD Yayını, İstanbul.
- Gürüz, K., Şuhubi, E., Şengör, C., Türker, K. & Yurtsever, E. 1994., *Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji*, TÜSİAD, İstanbul.
- Hatipoğlu, T., 2000, "Yükseköğretim Kurulu Nedir?", *Abece*, 168 (8), s. 8-9.

- Küçük, T. ve Gür, S. 2009, *Türkiye'de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz*, SETA Vakfı Yayınları V., Ankara.
- Okçabol, R. 2014, *Eğitimin Piyasalaştırılması*, Eğitim-İş Yayını, Ankara.
- _____ 2013, *AKP İktidarında Eğitim: Eğitimin Piyasalaşması ve Gericileşmesi*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- _____ 2011, "YÖK ve Bologna Süreci", içinde *Bologna Süreci Sorgulanıyor*, der. N. E. Önal, s. 11-39, Kahan Matbaacılık, İstanbul.
- _____ 2007, *Yükseköğretim Sistemimiz*, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- Özbudun, S. 2010, "Akademi ve Özgürlük", 5. *Karaburun Bilim Kongresi: 2-5 Eylül 2010*, panel konuşması.
- Samancı, Z. 2011, "Dekolte giyene tecavüz ederler", *Habertürk*, erişim: 04/05/2011, 16 Şubat <http://haberturk.com/polemik/haber/601444-dekolte-giyene-tecavuz-ederler>.
- Şengör, A. M. C. 1999, "Amacını aşan yorumlar", *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 651, 9 Eylül, 18.
- TÜSİAD. 2008, *Türkiye'de Yükseköğretim: Eğilimler, Sorunlar ve Fırsatlar*, İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- YÖK 2010, *Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma: 66 Soruda Bolonya Süreci Uygulamaları*. Erişim: 15 Temmuz <http://www.yok.gov.tr/files/aa47b53c5284fbbbe5d597211c0b088d.pdf>.
- _____ 2007a, *Vakıf Üniversiteleri Raporu*, erişim: 12/02/2013, www.univder.org/vakif_rap.
- _____ 2007b, *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*, Ankara: YÖK Yayını No: 2007-1.
- _____ 1986, *Yükseköğretim Bülteni*, 1, Mart, 4.